

Veckans växt v. 45 2008

Berberis (*Berberis vulgaris*) och häckberberis (*Berberis thunbergii*)

Det finns mer än 450 arter av *Berberis*. Ungefär hälften kommer från Asien och hälften från Sydamerika, dessutom finns ett fåtal arter från Europa, Asien och Nordamerika. Namnet *Berberis* har sitt ursprung i arabiskan, och syftar på *Berberis*frukten eller bäret, som än idag odlas och säljs torkad till exempel i Iran.

Berberis/Surtorn (*Berberis vulgaris* L.)

Den äldsta *Berberis*arten i odling i Skandinavien är **berberis** eller **surtorn** (*Berberis vulgaris*), som har sitt ursprung i Europa (Sverige), Turkiet och Kaukasus. Detta är en medelhög till hög buske, med sågtandade blad och gula blommor i klasar. Frukten eller bäret är avlångt, glänsande och oftast rött till färgen.

Berberis har använts länge som medicinalväxt. Den nämns i skandinaviska skriftliga källor första gången runt år 1300 av Harpestreng. Blad och ved innehåller giftiga ämnen, men bären är fullt ätliga, även om de är sura, och rika på C-vitamin. Bark och ved kan också användas för att färga textil och garn gult.

Under 1900-talet fram till 1994 har det varit förbjudet att odla vanlig *Berberis* eftersom den är värdväxt för svartrost, en svampsjukdom som angriper växande säd. Men idag finns effektiva bekämpningsmedel mot svartrost, och därför finns inte längre några restriktioner.

Kring sekelskiftet 1900 fanns många olika sorter av *Berberis* (*Berberis vulgaris*) i odling. I boken *Flora över Sveriges Kulturväxter* av P Svensson (1893) nämns till exempel 11 olika sorter. Dels sådana som har olika färg och form på bladen: till exempel den rödbladiaga **tropurpurea**, även kallad blodberberis, och **aureo-marginata** som har blad med gula kanter. Dessutom nämns **microphylla** med små blad, och **rotundifolia** med rundade blad. Vidare nämns ett antal sorter med olika färg och form på frukterna: **rubra** med röd frukt, **alba** med vit, **nigra** med

svart, *violacea* med blå, *lutea* med gul, samt *dulcis* med sötare frukter, och *macrocarpa* med extra stor frukt.

Häckberberis (*Berberis thunbergii* DC.)

Arten häckberberis (*Berberis thunbergii*) kom från Japan till Europa vid 1800-talets mitt. Detta är en lövfällande, låg och tät buske med blekgula blommor i maj-juni, som följs av röda bär. Den har fått sitt latinska namn efter den svenske botanisten Carl Peter Thunberg (1743-1828), en av Linnés lärjungar. Det finns ett antal olika sorter i odling, bland annat den mörkt rödbladiga '**Atropurpurea**'.

Häckberberis har blad med släta kanter, som sitter på små kortschnitt, vilket gör att de ser ut att sitta i rosetter längs grenarna. Höstfärgen är ofta lysande röd. Frukterna är avlånga, klarröda, och hänger ofta kvar länge, vilket tillsammans med de vackra höstfärgerna bidragit till att arten blivit en mycket populär prydnadsbuske, framförallt under 1900-talet.

På 30- och 40-talet började man i funktionalistisk anda att plantera härdiga buskage i bostadsområdena som skulle tåla slitage. En av favoriterna blev häckberberis. Under 60-talet planterades mängder av exemplar i miljonprogrammets bostadsområden. Som en reaktion på de enformiga massplanteringarna skrevs 1973 boken *Inte bara berberis*, av Rune Bengtsson och Eivor Bucht. I boken försökte man tala för större variation, och peka på olika aspekter på växtanvändning, som vinterutseende, höstfärg och vackra frukter och bär.

Text och bild: Anna Andréasson, Träd- och buskuppruppropet.